

Geruchten

nieuws informatie cultuur wetenschap
theologie

Nr. 27 - najaar 2008 | God is overal

Inhoud

- Redactioneel
- 4 Vanuit de stuurgroep | *Jan Offringa*
  - 6 God niet buiten jezelf zoeken | *Aarnoud van der Deijl*
  - 7 MSN-catechese | *Siebe Sijtsema*
  - 8 *Uitgesproken protestant* | *Hester Smits*
  - 9 Gedachtegoed: Inspirerend Zeeland |
Aarnoud van der Deijl en Marga Haas
  - 10 Laten vieren: Communicatief zingen | *Coen Wessel*
  - 12 Programma geruchtdag 5 september

Redactioneel

'Mama, waar is God?' vroeg het jongetje. 'Overal', was het antwoord. 'Is God bij ons in huis?' 'Jazeker.' 'Is God ook in deze kamer.' 'Maar natuurlijk!' 'Is God in deze suikerpot?' 'Ook daar is God.' Pats, daar klapt het deksel op de suikerpot. 'Dan heb ik Hem nu gevangen!'

'God is overal' is het thema voor de geruchtdag op 5 september waarvoor jullie inmiddels hartelijk zijn uitgenodigd. Op verschillende manieren kijken we in dit nummer vooruit naar deze dag.

Hij of Zij is in ieder geval daar waar twee of drie in de Naam samen komen. Zo suste de predikant ons als het groepje catechisanten wel erg klein was en wij liever zagen dat het werd uitgesteld. Twee of drie was genoeg, pech. De dominee in Heerenveen pakt het anders aan en verzamelt de catechisanten via het World Wide Web. En niet alleen daar is Hij te vinden. Langs de Westerschelde wordt kritisch door verwezen naar boven. En in het samen zingen moet ook iets van God te ervaren zijn. Zie daarvoor de rubriek Laten Vieren, ingevuld door Coen Wessel.

Werd in Trouw flink ingehakt op het boekje 'Uitgesproken Protestant', Hester Smits heeft voor ons er een iets mildere blik ingeworpen. Een bijdrage van onze voorzitter kan natuurlijk niet ontbreken en daarmee beginnen we deze keer. Zijn verhaal leest als een roman: het wil maar niet saai worden in de kerk. Godzijdank wordt de mogelijkheid opengehouden dat God ook dáár aanwezig is. 'Hij is aanwezig in het alledaagse: in de wereld, in de mensen en waarom niet in de kerk.....' aldus de uitnodigingsfolder.

Vanuit de stuurgroep:

In venen en in dalen, ja overal is God

Reeds voor de derde keer hield de stuurgroep van Op Goed Gerucht, samen met redactieleden van de nieuwsbrief, deze zomer een heidag. Vorige keer was het in de bossen van Schaarsbergen, ditmaal op de vochtige bodem van Veenendaal. Hoog op de agenda stond een hernieuwde bezinning op onze identiteit en positie binnen de PKN en de theologie. Daarnaast leent zo'n dag zich uitstekend voor het smeden van nieuwe plannen en het doorhakken van een paar knopen. De opzet laat zich moeiteloos hieruit afleiden: de ochtend stond in het teken van een bezinning op theologie en kerk, in de middag kwamen met name beleidsmatige en organisatorische zaken aan bod. Bij deze impressie maak ik dankbaar gebruik van het verslag dat onze studiesecretaris Richtsje Abma opstelde.

Bijzondere gast was Rick Benjamins, één van de oprichters van OGG. Binnenkort verschijnt van zijn hand een stevige studie over de moderne theologie van de 19de en 20ste eeuw. We vroegen hem de lijnen door te trekken naar het heden: wat zijn de actuele kwesties of dilemma's in kerk en theologie? Rick liet zien hoe onder invloed van zowel de dialectische theologie als ook van het postmodernisme een grote schroom rondom het heilige is ontstaan. Dan gaat het in de kerk meer over wie of waar God niet is dan wel, meer over zijn afwezigheid dan aanwezigheid. Met deze vergaande ont-eigening komt de menselijke toe-eigening te kort. Evangelicalen hebben daar weinig last van, en verkondigen – in onze ogen weinig kritisch – een royaal aanwezige God. Daarin zullen moderne theologen hen niet zomaar volgen. Maar op hun eigen manier zoeken ook mensen als Erik Borgman en Frits de Lange

nieuwe wegen en vindplaatsen. In hun theologie treedt werkelijkheid naar voren als sacrament van God. De komende studiedag 'God is overal' is wat dat betreft middenin de roos.

In ons gesprek kwam ook naar voren dat het weinig helderheid biedt om je als OGG in het brede of moderne midden van de kerk te (laten) situeren. We zijn gewoon een beweging van moderne protestantse theologen. We zitten ergens in de ruimte tussen enerzijds ethische theologen als Miskotte en Van der Leeuw, anderzijds 'rechts-modernen' als Roessingh. Laatstgenoemde streeft niet naar een soort algemene religiositeit, waarin godsdiensten min of meer samensmelten, maar bouwt bewust kritisch voort op de christelijke traditie. Meijering laat in zijn recente kerkgeschiedenis van de 20ste eeuw zien dat dit een belangrijk verschil vormt met de meer vrijzinnige 'links-modernen'. Mensen als Roessingh, benadrukt Benjamins, zijn dan ook alles behalve volgzaam Verlichtingsdenkers die een kille ratio aanbidden. In hun ogen biedt het geïsoleerde verstand geen basis voor de door God beoogde humaniteit. Kerk en theologie leven nog altijd van een open en tegelijk kritische dialoog met de verworvenheden van de Verlichting. Conclusie: OGG staat in de lijn van dit moderne perspectief, en gaat zo ontspannen op zoek naar het heilige en onheilige in het alledaagse.

Deze dag is verder vastgelegd dat OGG zich niet alleen richt op gemeentepredikanten. Ook geestelijk verzorgers en kerkelijk werkers kunnen lid worden en zijn (wat ze al waren, een stilzwijgende praktijk) welkom op de studiedagen. Daartoe willen we als stuurgroep

de komende tijd contact leggen met hun koepelorganisaties of studiesecretarissen. Eerder al was de leeftijdsgrens (die nooit officieel bestaan heeft) gesneuveld. Al met al gaat OGG nu door het leven als een *beweging van moderne theologen, betrokken bij de Protestantse Kerk in Nederland, die werkzaam zijn of waren als gemeentepredikant, geestelijk verzorger, kerkelijk werker of anderszins*. Met deze volzin kunnen we de komende twee jaar weer vooruit.

Hoe zit het verder met de kerkpolitieke aspiraties van OGG? Die zijn niet overdreven groot. Maar af en toe prikkelen bepaalde ontwikkelingen ons tot een uitspraak. Het *Protestantse Pamflet* (2007) richtte zich tegen een eenzijdig orthodox-evangelicale koers van de kerk. En het *Signaal inzake Hendrikse* liet weten weinig heil te zien in een kerkjuridische benadering van deze kwestie. Onlangs heb ik als voorzitter ook nog wat gebromd. Eerst over de procedure rond het scribaat: (twee) mensen alsnog passeren ondanks een positief assessment is echt ongehoord. In de regel laat je zo'n (dure) test afnemen nadat iemand verder volledig geschikt is bevonden voor de job. Een assessment is dus een laatste check. In de kerk echter schijnt dat niet op te gaan. Ook is het daar mogelijk om vijf miljoen euro te verliezen, zonder dat iemand vanuit kerkbestuur of dienstencentrum daarvoor verantwoordelijk is. Men zette bij Numeri in op de noemer: liever vergeten dan vergeven. Gelukkig dacht de kleine synode en ook de nieuwe scriba daar duidelijk anders over. Toch blijft het rommelen, want ondanks de beloofde pas op de plaats wil de PKN alsnog voor 1,3 miljoen Hagru BV (producent van Scipio) opkopen. Dat zou een goede investering zijn? Al met al blijft het een grote zorg dat ons kerkbestuur te weinig dualisme kent. De synode is toch geen Chinees parlement.

OGG wil dus een kritische rol binnen de kerk - al dan niet met pamflet, signaal of gebrom - vervullen, zonder de kant op te gaan van een oppositiebeweging. Het ligt meer in onze lijn om eigen initiatieven te ontplooiën rond wat ervaren wordt als 'de malaisestemming in onze kerk'. Zo kunnen we zelf al aan de slag met de vier denktanks (secularisatie, godsbeelden,

islam, spiritualiteit) die in *Uitgesproken protestant* genoemd staan. En in het verlengde van onze op deze heidag verschenen bundel is daaraan ter plekke een vijfde toegevoegd: een denktank 'protestantisme'! Verder zullen we, naast het volgen van kerkelijke ontwikkelingen, vooral blijven doen waar we zoveel plezier in hebben: goede studiedagen beleggen rond actuele thema's, met een aantrekkelijk programma en tussendoor veel ruimte voor onderlinge ontmoeting. Ook daartoe gaf deze heidag een paar goede impulsen. Al weet ik niet meer wat er precies gebeurd is met mijn eigen themavoorstel: Paulus! Sinds het moderne onderzoek naar deze apostel in studies van J.C. Beker en E.P. Sanders e.v.a. behoor ik tot zijn grote fans. Of is dit onderwerp, in het onlangs aangebroken Paulusjaar, meer geschikt voor het kerkbrede gesprek waar telkens om wordt geroepen, maar dat niemand organiseert? Deze dag was ook Stephan de Jong te gast. Om over en weer te verkennen of hij binnen de stuurgroep een geschikte vervanger zou zijn van de in september vertrekkende Jeroen Jeroense. Stephan kreeg meteen de smaak te pakken, en we zijn blij dat hij gaat meedraaien. Zoals van iedereen verwachten we veel van hem. Dat geldt ook voor de komende studiedag met Erik Borgman. Zelden de laatste tijd zo'n goed theologisch boek gelezen als zijn *Metamorfosen*. Ook zijn verhalen in *Trouw* en *Volzin*, laatst nog over zijn verrassende waardering voor Barth, zijn trouwens keer op keer de moeite waard. Na vrijdag 5 september kon het wel eens lang onrustig blijven in kerk en theologie.

Jan Offringa

voorzitter van de stuurgroep van Op Goed Gerucht

P.S. 1

Niet lang na de heidag werd bekend dat Rick Benjamins benoemd is tot docent dogmatiek aan de PTHU, locatie Leiden. Dat is een welgemeende felicitatie waard! Zijn boek *Een en Ander. De traditie van de moderne theologie* komt na de zomer uit.

P.S. 2

Dit stuk is geschreven voordat de PKN (begin augustus?) een definitieve beslissing neemt over de overname van Hagru BV.

God niet buiten jezelf zoeken

'Kuuroord de Schouw wás een tijdje mijn kerk, maar nu gelukkig niet meer, want elke kerk of goeroe leidt je maar af van jezelf. Je bent zelf een stukje God, geschapen naar Gods beeld. Veel mensen zijn alleen maar buiten zichzelf bezig'.

Aan het woord is Henk van der Linden, in het dagelijks leven politieagent. 'Ik kom met veel ellende in aanraking. Van burenruzies tot dodelijke ongevallen. Vroeger dacht ik dat je als agent je emoties moest wegstoppen. Jij moet toch sterk zijn? Ik kwam in 2005 in kuuroord de Schouw terecht, omdat er een opleiding massage werd gegeven en dat wilde ik al langer graag doen. Dat eerste weekend van de opleiding vond ik het allemaal nog maar wazig. Moest je op de grond liggen of elkaars bewegingen nadoen, spiegelen. Maar ik voelde wel dat het er goed was. Of het aan het energieniveau van de plek ligt of aan de mensen die er werken, maar ik was er op mijn plaats. Op een bepaald moment moest ik huilen. Er bleek zoveel verdriet zich te hebben opgehoopt. Sindsdien huil ik gemakkelijker, laat ik ook in mijn werk mijn emoties meer zien.

Voor mij heeft dat alles met spiritualiteit te maken. Je moet

goed voor jezelf zorgen, want je bent een stukje God. Ik heb daarom ook een paar keer een vastenkuur gedaan in de Schouw. Wij mensen verstoppen ons gevoel achter drukte, achter veel eten, achter alcohol en tabak. Als je vast, merk je dat je lichamelijk en geestelijk schoner wordt, dat je dichterbij je gevoel komt, dichterbij dat stukje God.

Ik ben reformatorisch opgevoed. Heel streng. De onderwijzer op de basisschool vertelde eens hoe je je de hel moest voorstellen. Dan moest je je vinger boven een brandende lucifer houden en je dan voorstellen dat dat eeuwig zou duren. En in de kerk werd verteld dat je naar de hel ging, als je tv keek. Toch kochten mijn ouders een tv. Dan keek ik, maar dacht: als ik later volwassen ben, dan koop ik geen tv. Later ben ik gewoon hervormd geworden, heb nog in de kerkenraad gezeten. Hervormd zijn was best gezellig. Ik zal er ook niets kwaads van zeggen, maar ik vind het zo jammer dat men zo vaak met zoveel uiterlijkheden bezig is. God was vroeger iets buiten me en de winst nu is dat ik God niet meer buiten mezelf zoek.

Als ik mensen masseer, gebeurt er hetzelfde als met het vasten: je komt in contact met je gevoel. Het

gebeurt vaak dat je bijvoorbeeld een knoop in iemands spieren voelt en dan vraagt wat er zo vast zit. Wat er dan niet kan loskomen: verdriet, woede. Mensen hebben hier tegen de massagetafel aan staan schoppen. Ik hoop altijd dat mijn aanraken ook werkelijk aan iets raakt bij mensen. Als dat gebeurt, dan is dat mooi.

In elk mens zit iets goeds. Dat houd ik mezelf maar steeds weer voor. Dat valt niet altijd mee, als je die junk oppakt na zijn 250^e inbraak en je weet dat die oude mevrouw, bij wie hij heeft ingebroken, uit angst van haar lieve huisje in de duinen naar een flatje vier hoog is verhuisd. Sommige mensen snap je gewoon niet. Maar toch zal het een reden hebben. In elk mens zit immers een stukje God.'

(Kuuroord de Schouw is gevestigd in Noordgouwe op Schouwen-Duiveland.

Zie www.kuuroorddeschouw.nl)

Aarnoud van der Deijl

MSN-Catechese

K wl YA wt vrtlln over MSN. K hp dt YA SNAPPI 💡

MicroSoft Network is voor jongeren hét communicatiemiddel. Daarom geef ik al een aantal jaren catechese aan 14 en 15-jarigen via MSN. Aan het begin van het seizoen worden ze op de ouderwetse manier (per brief) uitgenodigd omdat de huisadressen minder snel veranderen dan de e-mailadressen. Vervolgens gaan we op afgesproken tijden 'online in gesprek'.

In het begin viel dat niet mee want ik had een behoorlijke taalachterstand, snapte de afkortingen niet, meende ABN te moeten schrijven waardoor ik veel te langzaam was. De catechisanten waren me communicatief veruit de baas. Dat was wennen want in de 'gewone catechese' is dat meestal net andersom. Inmiddels kan ik aardig meekomen en hoef slechts af en toe te roepen: 'ff w888 op S 😊' (even wachten op Siebe).

Ook raak ik er aan gewend dat iedereen door elkaar 'praat', sommigen zomaar het gesprek verlaten en wildvreemden toegevoegd worden. Natuurlijk weet je dat ze intussen ook andere dingen doen en ze hun kennis bij elkaar 'goochelen'.

'Met Siebe Nadenken' heb ik het genoemd, want we denken na over onderwerpen die zich op dat moment aandienen. En ook al probeer ik wat te sturen, we springen vaak van de hak op de tak want MSN is site-seeing: kort, flitsend. Duurt een onderwerp te lang, dan gaan ze off line of gooien een bommetje waardoor het gesprek uit elkaar spat. Gesprekken hebben vaak iets oppervlakkigs. Logisch want het is niet verstandig om je bloot te geven op internet.

En toch.... MSN-catechese werkt. Niet eens zozeer vanwege die paar uurtjes catechese maar vooral omdat we buiten de catechese om 'online blijven' en elkaar soms nog jaren 'zien' omdat ik in hun lijst sta. Soms is er even contact, een 'short message': "Hoessie? (hoe is 't)"

"Me 😊" of " 😊".

Soms blijft het daarbij maar soms ook leidt het tot diepgaander gesprekken want 1 op 1 kan dat vaak wel. Daarom ben ik eigenlijk altijd 'online' zodat ze zien dat ik er ben. Ik hang wat rond in hun wereld. Ze hoeven niks met me maar kunnen me, als ze willen, altijd aanspreken. Mijn status is dus eigenlijk 'hang-dominee'. Een status die ik te danken heb aan MSN-catechese.

Siebe Sijtsema,

Predikant van de protestantse gemeente Heerenveen

Recensie

Uitgesproken Protestant

Ha! Daar is het eindelijk! Hoe vaak en hoe lang is er al niet over gesproken: een brochure die de plaatsbepaling aangeeft van Op Goed Gerucht. En dan ook nog in een taal die gemeenteleden begrijpen. Het is gelukt. De bundel ziet er prachtig uit. Op de voorkant de titel *'Uitgesproken Protestant'* met daarin twaalf sprekende monden verwerkt. Onmiddellijk valt op dat er tussen al die monden maar één oor is afgebeeld. Hiermee versterkt het beeld de inhoud van de bundel: Op Goed Gerucht spreekt en luistert nu even wat minder.

De toon en de inhoud zijn helder en duidelijk. Op Goed gerucht wil niet meer terug achter de Verlichting, wil het verstand niet kwijt als het gaat om geloven, ziet weinig in de evangelische stroming, wil dat de PKN het gesprek blijft voeren en neemt het op voor Klaas Hendrikse. Rick Benjamins riep tijdens de eerste geruchtdag in 2000 op tot vrijmoedigheid. Dat ademt elke bijdrage in de bundel. Hier spreken predikanten die plezier hebben in hun vak en zich niet schamen voor het evangelie. Tegelijkertijd staan ze midden in de huidige cultuur of nog mooier, zoals Evert Jan de Wijer zegt: "De geruchtpredikant is grensganger tussen geloof en cultuur."

De ondertitel van de bundel luidt dan ook: *'In gesprek met Op Goed Gerucht over cultuur, kerk en atheïsme'*. Het is enigszins pretentief en de bundel schiet op dit punt ook wel wat tekort. Als je van een rode draad kunt spreken, dan is het dat de meeste schrijvers zich uitlaten over de kerk en niet zozeer over cultuur of atheïsme. Volgens Jan Offringa heeft de kerk alleen maar toekomst als zij ook een plek van twijfel en gesprek mag zijn. Volgens Richtsje Abma is de kerk makelaar in ontmoetingen.

Of zoals zij schrijft: "Wij denken meer functioneel over de kerk dan confessioneel". Maar als de kerk een plek van ontmoeting is, waar gaat het gesprek dan over en wie gaan elkaar ontmoeten? Ik mis in alle bijdragen een wat meer inhoudelijke discussie. Welke onderwerpen zouden er nu tijdens discussies, in wat wij 'kerk' noemen, aan de orde moeten komen? En waar blijft God in dit geheel? Zwijgzame afwezigheid? Het enige oor op de titelpagina?

Mijns inziens zit de kracht van de bundel in de duidelijkheid wat betreft de kerkpolitieke richting. Op Goed Gerucht begint zich steeds meer te profileren als een groep predikanten die niet de kant op wil van een belijdende kerk, maar meer van een veelkeurige identiteit, ondersteund door een transparante organisatie. Laat daarom deze bundel zijn weg vinden naar gemeentes: de bijdragen zijn leesbaar, bespreekbaar en dus goed bruikbaar in het gemeentewerk. Daarmee levert Op Goed Gerucht al meteen haar bijdrage als het gaat om een oproep tot gesprek in de kerk. Als deze bundel vele oren en ogen zal vinden, dan zullen steeds meer mensen de stem van Op Goed Gerucht gaan steunen. Het netwerk van mensen met eenzelfde duidelijk en vrijmoedig gerucht zal de kerk levendig houden. Zonder twijfel!

Hester Smits,
predikante voor de Vereniging van Vrijzinnige
Protestanten in Noord-Holland

Inspirerend Zeeland

God is overal te vinden, maar toch bovenal in Zeeland.

Marga Haas en Aarnoud van der Deijl schreven een boek, *Inspirerend Zeeland: Een reis langs vijftig plaatsen met een bijzonder verhaal* (ISBN 978-90-74576-97-0, prijs € 15,-) Vijftig plekken in Zeeland waar de religie zomaar op straat ligt. Een van de vijftig hoofdstukjes staat hieronder te lezen:

PROFEET AAN HET WATER

Hansweert

Bij Hansweert staat Amos uit te kijken over de Westerschelde. Een oude boom, door Gielliet kunstig bewerkt tot profetenbeeld. Wijzend staat hij daar. Met zijn ene arm richting Hansweert en zijn andere arm naar boven.

De plek in Hansweert waarnaar hij wijst, is precies de plek waar vervuilde grond gestort werd, zeven meter hoog. Hier, op deze plek, die tot stortplaats is gemaakt, wordt zichtbaar waarop het uitloopt als je niet gericht bent op de toekomst en het welzijn van de aarde. Daarom wijst de kritische profeet ook omhoog. ‘Weet dat je verantwoording moet afleggen’, lijkt hij te zeggen. ‘Wat je doet, blijft niet ongestraft.’

De profeet Amos, die rond 750 voor Christus leefde, ‘waarschuwde tegen de vernietiging van het leven’, vermeldt het bordje dat bij het beeld staat. Hij voorzag in zijn levensonderhoud als schapenfokker en fruitteler. Als je het landschap van Zuid-Beveland in je opneemt, waar schapen en fruitbomen het beeld domineren, kun je niet anders dan concluderen dat hij hier op precies de juiste plek staat.

In 2006 was de conditie van het hout, aangetast door weer en wind, zeer slecht geworden. De kunstenaar zelf maalde er niet om dat zijn beeld wegrotte. Dat is nou eenmaal de loop der natuur. Maar de inwoners van Hansweert waren inmiddels zo gehecht aan hun beeld, dat de plaatselijke aannemer zich opwierp als sponsor en Amos in brons gegoten werd en teruggeplaatst. Zo kunnen de hondenbezitters uit Hansweert weer ‘een rondje Amos doen’.

Hansweert: Amos staat .. Volg de bordjes ‘Amos’ vanuit het dorp.

*

Laten

Begin jaren negentig ging ik op zoek naar andersoortige kerkmuziek. De directe aanleiding was dat veel van mijn gemeenteleden de liederen uit het liedboek niet mooi vonden. Ik was enthousiast over de Bijbelse teksten van Barnard en de doordachte melodieën van Mehrrens, maar mijn gemeenteleden absoluut niet. Voor hen waren deze liederen te intellectueel en te weinig emotioneel. Ze zongen liever Johannes de Heer uit volle borst. Ook de jongeren tussen de twintig en de dertig. Opwekkingsliederen waren toen nog niet zo in zicht.

In mijn zoektocht naar liederen die dichter bij hun gevoel stonden kwam ik terecht bij de liederen uit Afrika en Latijns Amerika. Een nieuwe muziekwereld ging voor me open. Dit waren liederen met eenvoudige teksten, pakkende ritmes en een feestelijke uitstraling. Ook mijn meest mono-culturele gemeenteleden vonden ze prachtig. In die jaren werkte ik mee aan het liedboek 'Hoop van alle Volken', waar veel van deze liederen in kwamen.

Maar het gekke is natuurlijk altijd in de ontmoeting met iets vreemds en nieuws: eerst vind je er wat je zoekt en daarna vind je waar je nooit naar gezocht had. Dat overkwam mij twee jaar geleden toen ik een workshop volgde die gegeven werd door de Engelsman Bill Tamblynn. In Nederland kennen we John Cleese en Mr. Bean, maar deze zestiger overtreft hen gemakkelijk in krankzinnigheid: een grote, onhandige vent, die op blote voeten rondloopt. Hij was, naar eigen zeggen, altijd een keurige muziekdocent in Engeland, die veel choirboys opleidde totdat hij met vervroegd pensioen ging en op de fiets de Zambezi in Zimbabwe en Zambia afzakte. Bij elke dorpskerk stapte hij af en luisterde naar de zang en de muziek.

Hij leerde daar - en dat was voor mij het nieuwe inzicht - dat muziek in de Afrikaanse kerk een andere functie heeft. Het zingen is daar een sociaal gebeuren. Het is communicatie met elkaar, sociale interactie.

Vieren

De voorzanger zet in en de gemeente antwoordt. En vervolgens ga je door met zingen. Je zet een tweede stem in, niet omdat je een 'alt' bent, maar omdat je denkt: 'er is nu behoefte aan een tweede stem'. En even later schakel je over op de vierde stem, omdat die er nu bij moet komen. Je improviseert af en toe een nieuwe tekst of net een andere melodiewending. De liederen uit Afrika had ik tot nu toe gezongen alsof het liederen uit het Liedboek waren. Maar het zijn niet alleen nieuwe liederen, het veronderstelt ook een andere manier van zingen. Je probeert niet een lied naar beste vermogens 'uit te voeren', maar het accent ligt op wat er gebeurt, op de ritualiteit die zich voltrekt.

Ik probeer af en toe zo te zingen in mijn gemeente, vooral nog met liederen uit Taizé. Dat lukt redelijk. Veel gemeenteleden hebben trouwens ervaring met een losse en communicatieve manier van zingen. Op zaterdagavond zetten ze het lied: 'Het is stil aan de overkant' in op de tribune van SC Heerenveen om de supporters van de bezoekende club te jennen. Ook hier is het zingen gericht op onderlinge communicatie.

In het nieuwe liedboek dat in 2013 moet verschijnen komen ook deze andere zangvormen voor. Wim Ruessink, cantor in Winterswijk, is voorzitter van de deelredactie die voorstellen doet voor het materiaal voor deze andere zangvormen. "Ik trek op dit moment de gemeenten langs en ik merk dat dit aanslaat. Misschien zijn het niet eens zangvormen voor in de hoofddienst, maar zeker op bijeenkomsten of bij getijdendiensten. Voor de introductie van deze zangvormen zal het wel belangrijk zijn dat er samen met het nieuwe liedboek meteen goed begeleidingsmateriaal is en er een goed instructietraject komt. Als dat lukt, komt het zeker ook in Nederland van de grond."

Coen Wessel

Programma Geruchtdag

5 september 2008: God is overal

In gesprek met Erik Borgman over theologie, religie en moderne cultuur

Plaats: Hydepark, Dribergsestraatweg 50, 3941 ZX Doorn

Opgeven **vóór 26 augustus**: samvanschaik@pthu.nl, tel. 0343 – 524 250

10.00 uur	Inloop en koffie
10.30 uur	Opening in de kapel
11.00 uur	Lezing Erik Borgman Pleidooi voor een essayistische theologie die sporen van God aanwijst in een verbrokkelde wereld
	In gesprek met Erik Borgman
12.30 uur	Lunch met voedsel van de kerk en voedsel van de straat Pauzeprogramma: straatmuzikant Allert van der Heyden
14.00 uur	Even bijpraten over Op Goed Gerucht
14.15 uur	Workshops (uitwerking zie onder) met: Lisa Böll: God in het gesticht Aart Mak: God in de lucht Titus Schlatmann: God op straat Marjeet Verbeek: God in de film
15.45 uur	Afsluiting
16.00 uur	Borrel

*Workshop 1: **God in het gesticht***

Op zoek naar God met Lisa Böll, geestelijk verzorger in psychiatrisch ziekenhuis te Wolfheze, adempedagoog en kunstenaar. De scheidslijn tussen normaal en gek is dun: 'Ooit een normaal mens ontmoet? en beviel het?' God zien in de ogen van een kind is niet zo moeilijk, maar lukt dat ons ook in de ogen van iemand die manisch-depressief, psychotisch, paranoïde enz. is?

*Workshop 2: **God in de lucht***

Op zoek naar God met Aart Mak, radiopastor bij 'Kerk zonder grenzen'. Hij redigeerde de bundel *In 's hemelsnaam* (2003) en schreef *Met stomheid geslagen* (2006). Mede vanuit zijn ervaring met projecten als de Jacobsladder (PKN) en de Digitale Dominee (NCRV). Hij gaat met ons op zoek naar God op de radio en via het internet, en laat zien hoe de vorm alles met de inhoud te maken heeft.

*Workshop 3: **God op straat***

De humor ligt op straat, maar hoe zit dat met God? Theoloog Titus Schlatmann is al zeventien jaar actief in het Utrechtse Buurtpastoraat, waar ontmoetingen plaatsvinden op de staten en de pleinen, in buurthuizen en kroegen. Hij neemt ons mee naar de wereld van de straat waar prachtige mensen op hoopgevende wijze hun zoektocht naar geluk tonen. Dat alles raakt de spirituele zoektocht die buurtpastores maken. Ontdekken zij op verrassende wijze sporen van de Eeuwige?

Dit formulier in een gefrankeerde envelop opsturen naar:

Skandalon
Hoge Akkers 8
7961 AA Ruinerwold

Workshop 4: **God in de film**

De avant-garde cineast Jean-luc Godard zegt treffend: "De filmkunst is de meest religieuze van alle kunsten, omdat ze de mens voor de essentie van de dingen plaatst en de ziel in het lichaam laat zien". Met theologe Marjeet Verbeek, gespecialiseerd in film, spiritualiteit en pedagogiek, en bestuurslid van de Stichting KFA Filmbeschouwing, gaan we op zoek naar God in de film. Biedt de film misschien wel wat de kerken vroeger boden: in een magisch ritueel met lichaam, ziel en geest participeren aan machtige beeldverhalen, die getuigen van de diepste spirituele mogelijkheden van mensen?

Workshop 5: **God bij Borgman**

Verder in gesprek met Erik Borgman, hoogleraar 'theologie van de religie, in het bijzonder het christendom' te Tilburg. In het bijzonder naar aanleiding van zijn inleiding en zijn laatste publicaties. In 2006 verscheen *Metamorfosen. Over religie en moderne cultuur*. In 2008 zijn inauguratie '*... want de plek waarop je staat is heilige rond. God als onderzoeksprogramma*'. De liefhebber wijzen we ook op het themanummer van Michsjol (3 / 2007): *De wereld als religieus strijdtoneel*, en op de laatste Leidse lezingen: *De werking van de Heilige Geest in de Europese cultuur en traditie* (2008). Borgman is katholiek en lekendominicaan.

BESTELFORMULIER

Ik bestel ..... exemplaren van

**Uitgesproken
protestant**

a € 7,50 per stuk.

Vanaf 10 exemplaren is er een korting van 10%. In Nederland € 2,00 verzendkosten bij bestellingen onder de € 25,00.

Ik machtig Skandalon om eenmalig het verschuldigde bedrag af te schrijven van mijn bank- of girorekening.

Indien u zelf wilt overmaken aan de hand van een factuur, gelieve te bestellen via www.skandalon.nl.

Naam .....

Adres .....

Postcode en woonplaats

.....

Emailadres .....

Telefoon .....

Rekening .....

Handtekening .....

Redactie

Ad Boogaard

Aarnoud van der Deijl

Iemke Epema

Lyonne Verschoor

Dick Vos

Coen Wessel

Redactieadres

Aarnoud van der Deijl

Meiveld 1

4388 MB Oost-Souburg

(0118) 785 702

Ontwerp en opmaak

Rob de Bree

SKANDALON
NON NOBIS SED POSTERIS

Colofon De nieuwsbrief 'Geruchten'
verschijnt driemaal per jaar

Een abonnement kost € 15,-
per kalenderjaar

Predikanten, kerkelijk werkers en
theologiestudenten kunnen zich
aansluiten bij Op Goed Gerucht via:
Dick Vos, dtvos@pthu.nl
(tevens voor adreswijzigingen)

www.opgoedgerucht.nl

Op Goed Gerucht

